

PASTORAL CRKVE PRED ZBILJNOŠĆU POKRETA

Pero ARAČIĆ, Đakovo

Sažetak

U radu je riječ o poimanju crkvenog djelovanja kao djelu svih članova Crkve, ali i o stanju vjernika i vjerskih zajednica gdje se osjeća potreba za rastom i sazrijevanjem u vjeri, o izgradnji zajedništva i uključivanju u suodgovornost kao i o planiranju i programiranju crkvenog djelovanja. Za utemeljene izbore i prioritete potrebno je dobro oslikati situaciju Crkve i vjernika u Hrvatskoj, izreći prosudbu vjere nad tim podacima i prići dugoročnom planiranju. Upravo na temelju situacije naših crkvenih zajednica javljaju se potrebe za crkvenim pokretima, zajednicama i skupinama, a u biti to je potreba za osobnijim zajedništvom i vjerskom formacijom koju, izgleda, prosječna župa ne pruža dovoljno. U tom vidu potrebno je restrukturirati župu i omogućiti pokretima i zajednicama život i rad, ali uspostavljenim dijalogom i asistencijom voditelja župa, odnosno biskupije. Svakako vrijedi naglasiti da pokreti i zajednice ne trebaju svoju djelatnost vidjeti samo u okviru Crkve već se trebaju uključivati i u društvo.

Ključne riječi: pastoral Crkve, pastoralna situacija, izvorno zajedništvo, personalizirano zajedništvo, župnik i župni vikar, pokreti, Biskupijski ured za pokrete.

Uvod

Slika prva: U župnikovu kuću dolazi zvonarica sa šestogodišnjom kćerkom. I dok župnik poslovno, ja razgovaram s malenom i dijete mi neposredno veli: »Znaš, čiko, moja baka nije više Janja, ona je od jučer sestra Angelina. Moj dida Tuna od jučer je brat Adam.« »Je li?« »Primio ih fra Ivo u treći ...« Pa malo zastade. Ja pomognem: »... red.« Velim ja: »Vidiš, sad imaš sestru i brata.« Gleda mene dijete i ne razumije. Gledam ja nju i pravim se da razumijem.

I tako ostadoh u mislima tko kuda pripada, tko to djeci, i ne samo njima, muti pamet? Ostadoh u pitanjima tko to danas poslije svih teologija i ekleziologija mijenja krsno ime? Ime kojim me sam Bog upisa u svoj dlan.

Onda rekoh sam sebi: ipak smo svi mi krštenici »u prvom redu«. Ostalo su neke nijanse, ali ono bitno u tom je događaju.

Slika druga: U razgovoru s jednim župnikom o temi ovog Teološko-pastoralnog tjedna 2008. doživio sam sljedeću reakciju: »Toliko je tih sekta, a onda i te naše 'sekte', ti pokreti pa je još k tome i u dokumentu biskupske konferencije preporučuju grupe, neki krugovi. I ti si nas učio da bi župa trebala biti 'zajednica zajednicâ'. A kako to izgleda? Više nemaš uvida ni kontrole o tome što se zbiva u župi, gdje se i tko s kim sastaje, što se radi, kakav se nauk promiče? Onda nastaju priče. Žene ostaju dugo uvečer po molitvama i klanjanjima i zapuštaju svoju djecu i muževe. Nastaju razdori u obitelji ...« Bilo je još toga što sam čuo.

Glavom mi je prostrujala vrlo slikovita izreka biskupa iz Švicarske: *Die Sekten sind Insekten auf die Wunden der Kirche* (Sekte su insekti na ranama Crkve). Naša je reakcija uglavnom slična ovoj spomenutog župnika, tj. da su tzv. sekte ili kojekakvi pokreti ili skupine smetajući i uznemirujući faktor, kao insekti. No uporabljena slika govori i o nečemu drugom, a to su rane na tijelu Crkve, tj. njezine, odnosno naše, slabosti i nedostaci. Mi u to ne upiremo dovoljno prstom.

Ovdje ne govorim o pokretima i zajednicama ni skupinama poimence već načelno. Radi se o crkvenom i društvenom fenomenu. Društveno se to iskazuje u segmentu civilnog društva, gdje se nastoji pronaći ravnotežu između individualnosti i zajedništva, osobnog interesa i odgovornosti za opće dobro. U crkvenom području pokreti i različite skupine nastaju iz različitih pobuda i potreba, često i kao reakcija nezadovoljstva na stanje u crkvenim zajednicama ili Crkvi u nekom dijelu svijeta.¹

1. Poimanje izričaja »pastoral Crkve«

Mislim da je dobro uzeti u razmišljanje i naše izričaje i njihove asocijacije. Sama riječ pastoral asocira na pastire pa tako i na to da bi pastoral bio, ako ne isključivo, a ono gotovo isključivo, djelo pastira. Sigurno je da su takva sužavanja još uvijek znatno prisutna. Valja odmah reći da je ovdje u pitanju i

¹ Prema nekima, uzroci povećanog zanimanja za pokrete, zajednice i skupine mogu imati više razloga: pragmatički razlog, kriza individue, iskustvo totalitarizma 20. stoljeća i određena pobuna protiv »asistencijalizma«, a za samopomoć. Osjeća se glad za izvornom i autentičnom komunikacijom da se dosegne povjerenje i naklonost, koja se izgleda jedino može dostići u skupini. Usp. F. P. SCHMID, *Im Anfang ist Gemeinschaft. Personenzentrierte Gruppenarbeit in Seelsorge und Praktischer Theologie. Beiträge zu einer Theologie der Gruppe*, Stuttgart, 1998., 128-129.

poimanje riječi Crkva. Crkva su svi krštenici, pozvanici, koji su ujedno svi i poslanici činjenicom slavljenja sakramenta kao dara, ali i zadatka, i to poslanjem trostruke službe.²

Krštenje, kao temeljni sakrament i događaj, unosi nas u zajedništvo Trojstva i iz toga nastaje i zadatak i poslanje. Ostali su sakramenti »razvoj« i »usmjerenje« krsnog poziva i njegovo dozrijevanje i upravljanje prema nadahnuću, poticajima i vodstvu Duha.

U tom je vidu svaki krštenik dionik ukupnog poslanja Crkve. On je poslanik, radnik, djelatnik Crkve. On je subjekt, nositelj zadaća. Zanimljivo da će npr. Apostolska pobudnica *Familiaris consortio* reći da je naviještanje i svjedočenje te služenje što roditelji daju svojoj djeci »prava služba Crkve«³. Ili kad *Katekizam Katoličke Crkve* kaže da dva sakramenta svojim unutarnjim poslanjem izgrađuju zajednicu: sveti red i ženidba.⁴ U tom vidu može se prihvatiti da je pastoral služba cijele Crkve za čovjeka, svih na svoj specifičan način. Upravo krsnom trostrukom službom i poslanjem opisuje se učinak i poslanje svakog drugog sakramenta, posebno svetog reda i ženidbe.⁵ Naravno da je u Crkvi sržna služba biskupa, a onda i prezbitera.

Ovdje svakako u službi naše teme valja reći kako postoje različite razine pastoralna i to opća, biskupijska, župna i međužupna. Ovdje je ipak ključna biskupijska, a posebno župna razina.

² Tako papa Ivan Pavao II. u posinodalnoj pobudnici *Christifideles laici* izrijekom govori: »Zato pastiri moraju priznati i promicati službe, dužnosti i uloge vjernika laika koje svoj sakramentalni temelj imaju u Krštenju i u Potvrdi, a za mnoge među njima i u Ženidbi.« IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Vjernici laici. Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu* (30. XII. 1988.), Zagreb, 1990., br. 23 (dalje: CL).

³ »Ne smije se smetnuti s uma da je služba koju kršćanski bračni drugovi i roditelji ispunjavaju za Evanđelje, bitno crkvena služba, ili još bolje, ulazi u okvir čitave Crkve kao zajednice koja je evangelizirana i koja evangelizira.« IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Zagreb, 1981., br. 53.

⁴ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994. (dalje: KKC). KKC br. 1534: »Dva druga sakramenta, sveti red i ženidba, usmjereni su k spasenju drugih. A ako pridonose i osobnom posvećenju, to biva po služenju što se iskazuje drugima. Ovi sakramenti daju posebno poslanje u Crkvi i služe za izgradnju Božjeg naroda.« KKC br. 1535: »U tim sakramentima vjernici koji su već u krštenju i potvrdi posvećeni (LG 10) za svećeništvo zajedničko svim vjernicima, mogu primiti posebna posvećenja. Oni koji primaju sveti red, u Kristovo se ime 'postavljaju da Crkvu hrane riječju i milošću Božjom' (LG 11). A 'kršćanski se supružni jačaju i na neki način posvećuju posebnim sakramentom za dužnosti i dostojanstvo svoga staleža' (GS 48).«

⁵ Usp. M. P. ZULEHNER, *Pomozite ljudima živjeti. Za novu klimu u pastoralu*, Đakovo, 1986., 7 i 45. Valjalo bi i u nas početi postavljati pitanja terminologije: pojam pastoral i dalje vuče prema pastirima. Tko su to »ovce«? Objekt ili subjekt crkvenog poslanja? Tako je i s izrazom »pastoralna teologija«. Je li bolje »praktična teologija«, iako i ona vuče prema nečem praksološkom, što ona nije isključivo. A tek kako zvuči izričaj »dušobrižništvo«? A u pitanju je cijeli čovjek. O toj raspravi može se šire vidjeti u: P. F. SCHMID, *Im Anfang ist Gemeinschaft*, 163.

2. Naša pastoralna situacija, koncepti i prioriteti

Ovdje u nekoliko točaka sažimam ono što nam je itekako poznato o našoj pastoralnoj situaciji. Naravno, svatko od nas ima neko svoje viđenje.

2.1. Opis opće pastoralne situacije

Opis naše pastoralne situacije može nastati na temelju istraživanja religiozne situacije i promišljanja tih rezultata. Isto tako i zdravo zapažanje može utjecati na naše viđenje situacije vjere u nekoj zajednici. Poslužit ću se sa sedam točaka Milana Šimunovića, koje je iznio na međunarodnom simpoziju pastoralista iz dvanaest europskih zemalja u Đakovu 2004. godine. On govori (1) o religioznom infantilizmu i pomanjkanju odraslosti u vjeri kod mnogih naših kršćana, (2) o slaboj svijesti pripadnosti i zauzetosti u vjerskoj zajednici, (3) o »crkvenom ateizmu« kao »odsutnosti susreta Boga i čovjeka« u našim zajednicama, (4) o klerikaliziranom i solističkom pastoralu kao onom koji nije više održiv i pitanju suodgovornosti, odnosno o neodrživosti pristupa puke savjetodavnosti, (5) o opasnosti da se ostane na općoj etičkoj zauzetosti i zanemari pravo vjersko sazrijevanje kršćana, (6) o nedostatku sustavno planiranog i programiranog pastorala te (7) o činjenici da se ne uvažava i ne osjeća potrebnim doprinos praktičnih ili pastoralnih teologa, odnosno pastoralne ili praktične teologije, promišljanju naše pastoralne situacije i dosljedno planiranju te nedostatku interdisciplinarnosti. On to sve nazva »patološkim pojavama« i to su samo neke koje su izrazitije, što znači da ih se može još nabrajati. Naravno da je i to, ali ne samo to, nekad bilo podlogom za nastajanje pokreta, skupina i zajednica, ali je i danas. Neke iznesene tvrdnje moguće je potkrijepiti istraživanjima i crkvenim dokumentima te razmišljanjima teologa, a mnoge isto tako jednostavno i sami zapažamo i jasno je da je tako. Treba zapaziti još da se u naslovu njegova izlaganja nalazi i riječ »misionarska situacija«, tj. pastoralno promišljanje u takvoj situaciji i za takvu situaciju. Čini se da on i našu, a ne samo opću, crkvenu situaciju razumijeva takvom, tj. misionarskom.⁶

2.2. Religiozna karta Hrvatske

Nekad se govorilo: nemamo istraživanja i nije nam jasna naša crkvena situacija. U Hrvatskoj smo na reprezentativnim uzorcima imali više religijskih istraživanja i želim na njih podsjetiti:

⁶ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, Pastoralna teologija u misionarskoj situaciji. Neke »patološke pojave« u aktualnom pastoralu, u: P. ARACIĆ (ur.), *Novi izazovi pastoralnoj teologiji*, Đakovo, 2004., 43-67, ovdje 45-63.

a) »Vjera i moral u Hrvatskoj«, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom pok. dr. Marijana Valkovića.⁷

b) »Aufbruch« I i II, međunarodno istraživanje u deset tranzicijskih post-komunističkih zemalja uključujući Hrvatsku.⁸

c) EVS – Europsko istraživanje vrednota, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.⁹

d) Tu dodajemo i istraživanja koja je Hrvatski »Caritas« proveo o solidarnosti te Franjevački institut iz Splita o ravnopravnosti spolova.

Unatoč tome što su svi ti rezultati opisani i dostupni, stječe se dojam kao da nikome ne trebaju. Zato bi sljedeći korak trebao biti da se iz ta četiri vrlo kvalitetna istraživanja napravi »religiozna karta« Hrvatske, koja bi ipak mnogima mogla otvoriti oči, dajući još jasniji uvid u situaciju. Sačiniti tu kartu bila bi dužnost nas, pastoralnih teologa.

2.3. Prosudba, pastoralni koncepti, prioriteti i plan

Upravo pastoralna metodologija traži da se nad podacima istraživanja, uspoređujući ih s našom kršćanskom i crkvenom zadanošću i stvarnom situacijom, izrekne prosudba vjere: Što to znači za nas u svjetlu vjere? Dok to ne budemo imali hrabrosti izreći, mnogo toga, s jedne strane, ostaje tapkanje pojedinaca, dok s druge strane, kod mnogih ostaje na djelu doza zavaravanja. Ukoliko se bude imalo hrabrosti istinito pogledati stvarnosti u oči, zadobit će se i odlučnost opredjeljenja za prikladne koncepte crkvenog djelovanja. Radi se, dakle, o temeljnim opredjeljenjima, o izboru prioriteta i planiranju.¹⁰

2.4. Poziv praktičnim teolozima

Rečeno je da se pastoralka kao disciplina, te dosljedno i pastoralni teolozi, ne uvažavaju dovoljno niti su nekome odviše potrebni u našoj hrvatskoj Crkvi. No postoji i proročka uloga i zadaća pastoralnih, praktičnih teologa. Ona nije uvijek ugodna. Ali pastoralni teolozi iz izvorišta vjernosti pozivu i službi moraju joj biti vjerni i ostvarivati to poslanje. U tom vidu slobodan sam uputiti javni poziv svim praktičnim teolozima i onima koji se tako osjećaju, da

⁷ Usp. Socioreligijsko istraživanje »Vjera i moral u Hrvatskoj«, Djelomično izvješće, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 461-683.

⁸ Usp. P. ARAČIĆ, (ur.), *Jeremija, što vidiš (Jr 24,3). Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Đakovo, 2001; P. ARAČIĆ – G. ČRPIĆ – K. NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obris sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Đakovo, 2003.

⁹ Usp. J. BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Zagreb, 2005.

¹⁰ Usp. P. ARAČIĆ, *Prema »planu i programu« u pastoralnom djelovanju. Načela, mogućnosti i teškoće*, u: *Diacovensia*, 12 (2004.) 1, 55-72.

nad postojećim činjeničnim stanjem promišljaju zajedno i da predlože vodstvu Crkve i javnosti strategiju pastoralnog djelovanja u Hrvatskoj s pastoralnim planom i svime onime što on znači.¹¹

2.5. Institucije

U vidu stručnog okupljanja, a iznad svega u vidu trajnosti, mislim da bi bilo potrebno, bilo na razini države bilo na razini »sjevera« i »juga«, osnovati »Hrvatski pastoralni institut« (HPI) (kasnije i jedan ili dva regionalna), koji bi bio stručna institucija opremljena s nekoliko stručnjaka, više suradnika i koji bi bio jamac kvalitetnog praćenja situacije i istraživanja, ali i, neka bude još jednom naglašeno, nužno potrebnog kontinuiteta.¹²

Imajući u vidu upravo našu bračnoobiteljsku situaciju, koju nije moguće sanirati za kratko vrijeme i tek nekim vapajima, već stručnim, sustavnim, utemeljenim i dugotrajnim radom, bilo bi vrijedno osnovati *Hrvatski obiteljski institut*. Obje bi institucije prvotno trebale imati stručni karakter.

3. Izvorno zajedništvo

U promišljanju crkvenih pokreta jučer i danas, kao i fenomena nastajanja brojnih skupina, udruga, zajednica, nameće se pitanje: Koja se potreba krije u potki tih fenomena? Naravno, ne isključivo jedna. Čini se da je potreba za udruživanjem, u biti, vapaj za zajedništvom od onoga biblijskoga kako nije dobro da čovjek bude sam (usp. Post 2,18). Ali i za ostvarenje nekih pothvata također su potrebni drugi. Čini se da je za temu pokreta i zajednica potrebno podsjetiti upravo na tu izvornu potrebu zajedništva.

U početku, odnosno oduvijek postoji, dakle, zajednica, zajedništvo. Naime, sam je vječni Bog zajednica i zajedništvo kao Trojstvo. Čovjek je stvoren upravo na sliku Boga zajedništva i u sebi je bitno upućen na odnos, na zajednicu i na zajedništvo i to tako i toliko da se ne može dogoditi čovjek bez minimalnog odnosa i zajedništva. Ali ne može se formirati čovjek, pogotovo ne kvalitetan, bez odnosa, zajednice i zajedništva, počevši od onog u braku i obitelji i šire.¹³

Naš bi pristup temi zajednica i pokreta trebao biti pozitivan i biblijski utemeljen. Bog je zajedništvo. Čovjek je zajedništvo. I Crkva, kao Božja ustanova, mora bitno biti označena zajedništvom. Istina, taj je naglasak novijega

¹¹ Usp. *Isto*.

¹² Npr. u Austriji postoji jedan Austrijski pastoralni institut i četiri regionalna. U Švicarskoj također postoji pastoralni institut.

¹³ Opširnije vidjeti: P. F. SCHMID, *Personale Begegnung. Der personenzentrierte Ansatz in Psychotherapie, Beratung, Gruppenarbeit und Seelsorge*, Würzburg, 1995.

datuma. Obično smo govorili o tri stožera konstitutivna Crkvi: naviještanje-svjedočenje, slavljenje i služenje. Onda smo dodali i četvrti: zajedništvo (»communio«). Tako smo govorili o »tri plus jedan«. Potom se promišljalo i došlo do nove postavke »jedan plus tri«. Naime, ako je Bog zajedništvo na početku svega pa i čovjeka, braka i Crkve, onda iz tog zajedništva Boga, čovjeka i Crkve slijedi naviještanje-svjedočenje, slavljenje i služenje. Iz toga zajedništva, iz toga nadahnuća, iz te milosti slijedi proglašavanje onoga što smo vidjeli, doživjeli, čuli i iskusili pa to svjedočimo, govorimo, proglašavamo, naviještamo. Iz iskustva toga zajedništva, dobrote i blizine nastaje slavljenje, zahvaljivanje, divljenje, liturgija. Iz toga iskustva i zajedništva nastaje služenje kao bitna dimenzija kršćanina bilo u izdaju crkvenog služitelja bilo u drugim sakramentima, posebno ženidbi. Tako se zajedništvo pokazuje kao bitno.¹⁴

Vidimo, dakle, da se »koinonija«, život u zajedništvu, očituje i širi u »martyriju«, naviještanje i svjedočenje zajedništva s Bogom i našeg međusobnog zajedništva, u »leiturgiju«, slavljenje zajedništva s Bogom i međusobno, »diakoniju«, ostvarivanje zajedništva s Bogom i međusobno.¹⁵ Tako cilj skupina nije »samoostvarenje« već življenje dvostrukog zajedništva: s Bogom i, iz njega, međusobnoga zajedništva. Iz toga onda proizlazi uvjerljivo i utemeljeno svjedočenje, naviještanje i služenje.

Svaka zajednica mora živjeti ovo »jedan plus tri« u svakom susretu i svakom planiranju, u svakom samokritičnom susretu sa sobom osobno i onom skupine dotičnog pokreta ili drugih vrsta zajednica.

4. Promjene u Crkvi

Uz činjenicu postojanja brojnih pokreta, različitih zajednica i skupina, valja uočiti što se time zbiva u samoj Crkvi u cjelini. U tom je vidu zanimljivo zapažanje Željka Mardešića kad kaže: »Brojne udruge, zajednice i pokreti – možda i protiv svoje volje – umnožili su, naime, teološki, pastoralni i ustrojbeni pluralitet i pluralizam Crkve do nepreglednosti. Ona se pak u tome vrlo slabo snalazi, pa ih više uopće ne uspijeva nadzirati ili slijediti u razvitku. Zbilo se nešto slično kao i s religijskim individualizmom: jednom ispuštene iz vida vjerničke udruge i zadruge postale su sebi dovoljnima i zadovoljnima, prepu-

¹⁴ Kad je riječ o temeljnim vidicima kršćanske zajednice, za koje kažemo da su joj konstitutivni, tj. da bez njih ne ide nikako, onda se radi o martyriji (naviještanje, evangelizacija, služba riječi, svjedočenje ...), leiturgiji (slavljenje službe Božje, sakramenti, posebno euharistija ...), diakoniji (pomoć potrebnima u svakom vidu, caritas, savjet, svi slučajevi ljudske nevolje kao i razvoj sampomoći ...). Sve češće susrećemo i četvrtu dimenziju: koinoniju, communio, zajedništvo. Usp. P. F. SCHMID, *Im Anfang ist Gemeinschaft*, 93-110.

¹⁵ Usp. S. KNOBLOCH, *Praktische Theologie. Ein Lehrbuch für Studium und Pastoral*, Freiburg, 1996., 337-340.

štajući se često kolektivnoj sebičnosti.«¹⁶ Rezimirajući može se reći da se radi o pluralnosti ideja i pluralitetu struktura ali i činjenici da ih se dovoljno ne prati i ne pomaže stručnim osobama. Upravo se zato kod nekih događaju zatvaranja od drugih i dosljedno pojavljuju getoiziranja.

Zato će Descouleurs govoriti o »novom vjerniku«, koji svoju vjeru vidi sve manje ovisnom o instituciji, koji traži na ovaj ili onaj način »osobnu vjeru«, što vrlo često vodi subjektivizmu. Takvi doživljavaju kao problem ono što se s toliko sigurnosti propovijeda ili poučava. Taj »novi vjernik« definitivno je subjekt koji odlučuje o pripadnosti zajednici, odnosno o gustoći i dinamici te pripadnosti. Isto tako on bira iz »košare« istina i zapovijedi ono što misli da je za njega dobro, tj. što on smatra da mu može koristiti kao pomoć i duhovna hrana. Napokon, novi tip vjernika hoće biti osobno odgovoran za svoj duhovni život.¹⁷

Tako, prema nekima, moderni individualizam mnoštvom novih pokreta, grupa, formalnih i neformalnih skupina stvara novi tip vjernika, kojeg crkveno djelovanje mora upoznavati i pokušati razumjeti te svoje djelovanje upravititi tako da se mogu premostiti neke od navedenih pojava.

5. Biskupijski ured za pokrete i zajednice

Zato je opravdano zapitati se kako prihvatiti te procese, pomagati sazrijevanje i omogućiti ostvarivanje plemenitih ideja i ciljeva, koje mnogi od novijih pokreta i zajednica imaju? Mislim da bi se to moglo postizati postojanjem strukture za pokrete i zajednice.

Biskup je odgovoran za pastoral biskupije i on vodi biskupiju i upravlja njome. Svećenici, bilo koje pripadnosti, dijecezanski ili redovnički, također su u uskom zajedništvu s biskupom, koji predvodi cijeli Božji narod.

Kad je riječ o pokretima, zajednicama, udrugama, više ili manje formaliziranim, sa statutom i pravilnikom ili bez njih, svi bi oni morali imati kontakt i komunikaciju s biskupom.

Smatram da bi upravo jedan ured s dobrim kadrom i pozitivnim pristupom trebao imati kao cilj uspostaviti kontakt sa svim oblicima udruživanja crkvenog nadahnuća, pomagati im u strukturiranju, pratiti ih u radu, stručno asistirati, upravljati prema župnom dijalogu određenih skupina. Taj bi ured omogućio upoznavanje i pojašnjavanje programa i ciljeva kako pokreta tako i zajednica, zatim predočenje formacije sudionika te uspostavu supervizije voditelja pojedini-

¹⁶ Ž. MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, Zagreb, 2007., 682-683.

¹⁷ B. DESCOULEURS, *A nouvelles communautés, nouveaux types de croyants? Approche anthropologique et psycho-spirituelle*, u: *Lumen vitae*, 62 (2007.) 4, 405-417, ovdje 413-416.

nih skupina, bilo pokreta bilo zajednica. Tako bi se osiguralo trajno asistiranje i međusobna prihvaćenost, ali i predusrelo određena zastranjenja.¹⁸

6. Strukturiranje župe

U suglasju s prethodnim mislima, uvjeren sam da bi u župi valjalo ići prema personaliziranom zajedništvu. Postoje zajedništva kad smo na stadionu, na nekoj predstavi, na velikim okupljanjima vjernika. Različita su po svom tipu i sadržaju. No današnji se čovjek sve manje zadovoljava takvim tipom masovnog zajedništva i traži okružje i ugođaj slobode govora, otvorenosti, udružene zauzetosti, projekt gdje on ima ime i prezime. I to je moguće uspostavljati uz nadahnuće dokumentom Hrvatske biskupske konferencije o skupinama u župi. Naravno, kažem nadahnuće, a ne tek preslikavanje ponuđenog po svaku cijenu. Ponuđene su ideje za skupine župne razine raznolike i mogu pružiti i pobuditi zanimanje. Moraju imati ciljeve, formaciju, akciju i vodstvo. Dobra volja ne znači biti kompetentan, ali se to može steći.¹⁹

Nove oblike religioznih pokreta, udruga, skupina možemo promatrati kao izričaj vjerskog sazrijevanja i, dosljedno, potrebe za angažiranošću za druge u nekom od područja. Možemo ih gledati i kao rastuću potrebu za sazrijevanjem i vjerskom formacijom putem skupina. Dakle, teološki, kao Božji dar, poticaj, karizma, i pragmatički, kao sredstvo vjerske formacije.²⁰

Koordinator života i rada svih skupina, zajednica i pokreta u župi treba biti Župno pastoralno vijeće, koje pravilnikom o izborima treba naći način da i nekoliko predstavnika tih skupina dobije svoje mjesto u tom vijeću.

Svakako da se ovdje postavlja pitanje mjesta pokreta i nekih od zajednica ili skupina, koji su uglavnom izvan biskupije, nisu međužupni, a najmanje župni. Kod uredno strukturiranih pokreta postoji struktura i vodstvo pa je moguće uspostaviti kontakt. Kod drugih nema ništa javno i uspostava komunikacije vrlo je otežana jer rade izbjegavajući upravo tu komunikaciju s bilo kakvim crkvenim vodstvom.

¹⁸ Koliko nam je poznato, Zagrebačka nadbiskupija ima takav ured i ritam redovitih susreta svih pokreta i zajednica.

¹⁹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000. Zanimljivo je da je i drugdje u svijetu župa u svom klasičnom obliku i djelovanju došla u pitanje, odnosno da se traži i očekuje njezino novo strukturiranje. Misli se da će jedino tako biti sposobna evangelizirati i odgovoriti na nove izazove. Cijeli broj ugledne revije *Lumen vitae*, 59 (2004.) 1, ima naslov *La paroisse peut-elle evangeliser?* (Može li župa evangelizirati?).

²⁰ Prema određenoj usmjerenosti neke zajednice i skupine u župi mogu biti bliže upravljene prema pastoralu, dušobrižništvu, druge više prema crkvenom savjetovanju, treće prema teološkom produblivanju vjerskoga znanja. Usp. P. F. SCHMID, *Im Anfang ist Gemeinschaft*, 112-113.

Naravno da svaka prosječna župa i njezin personal nisu u stanju ponuditi i voditi neke specifične programe i sudionike, kao npr. umjetnike, etičare, filozofe i sl. Upravo zato mnoštvo ponuda i zahvata valja podići na specifičnu razinu, ali sa znanjem i podrškom župnika.²¹

Ovdje je potrebno izdvojiti nekoliko ideja za ponašanje župe i njezinog vodstva i onih koji su zauzetiji u njezinom životu prema pokretima, zajednicama i skupinama.

6.1. *Legalnost, vođenje i upravljenost pokreta, zajednica i skupina*

Jedinstvenost čovjeka kao osobe, okupljanja onih koji imaju bliske poglede i nadahnuća iz ovih polazišta sasvim su legitimna i uvijek su postojala. Jedna su okupljanja više išla u pravcu življenja onoga »biti kršćanin« s nekim od naglasaka. Druga su okupljanja više išla u pravcu uviđanja nekih nedostataka i popunjavanja propuštenoga. Takva se mogu doživjeti s kritičkim i ne baš ugodnim nabojem, pa se u ustaljenom, učmalom stanju u nekim crkvenim zajednicama doimaju kao faktor nemira i smetnje (>insekti«).²²

Nužno je ne zaboraviti da je svatko od nas, u bilo kojem se statusu nalazio i bilo koju formaciju imao, u stalnom procesu sazrijevanja, tj. da nismo nikad savršeni ni dovršeni. U tom smislu svaka vrsta skupine ili pokreta nužno potrebuje vodstvo i program. Voditelji pojedinih skupina ili ogranaka moraju imati kompetenciju znanja i umijeća, tj. moraju proći formaciju i imati javni legitimitet.

Program mora biti prožet onom formulom »jedan plus tri«, bez obzira kojim se vidom kršćanskog postojanja ili zalaganja bavi neka skupina ili pokret. Ovo je bitno i odlučujuće, u protivnom imamo kaos unutar crkvenih zajednica.

Treba se čuvati idealiziranja i s tim prevelike zahtjevnosti i opterećenja koji nastaju u traženju unutarcrkvenog »spašenog svijeta« te umjesto toga stal-

²¹ O skupinama i njihovim različitim usmjerenjima može se govoriti vrlo nijansirano. Ovdje uzimamo poneki izbor iz opširnijeg opisa. Tako, gledajući fenomenološki: skupina može biti izričaj različitosti u Crkvi; psihološki-religiozno: skupina kao socijalni pregalac; osobno-psihološki: u skupini se traži identitet; socijalno-psihološki: skupina kao zajedništvo pojedinaca; eklezijalno: skupina kao zajedništvo i instanca za prenošenje iskustva vjere; sociokulturalno: skupina kao fenomen vremena; crkvenopovijesno: skupina kao biblijska i crkvenopovijesna vrjednota; kerigmatski: skupina kao navjestitelj; pastoralno: skupina kao refleksija i pokušaj mijenjanja crkvene prakse; pastoralno-psihološki: skupina kao subjekt, objekt i medij formacije; religiozno-pedagoški: skupina kao vjeronauk i rad s odraslima; pragmatički i funkcionalno: skupina kao ona koja primjenjuje metode rada za skupine; teološki i kritički: skupina koja sučeljava opća znanstvena pitanja s teološkim pitanjima i odgovorima. Usp. *Isto*, 113.

²² O mnoštvu vidika i mogućnosti crkvenog organiziranog djelovanja Kristovih vjernika laika može se vidjeti u: VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj*, Đ. Hrančić (ur.), Zagreb, 2002.

no pozivati na »metanoju« – obraćenje i odgovarajuću kulturu zajedništva jer su sve zajednice, pa i pokreti, skupine i svetih i grješnih i slabih, na putu. Zato se traži realističan pristup i primjerena očekivanja kad je riječ o pokretima, zajednicama, udrugama ili skupinama.²³

»Magnum chartom« za rad s pokretima i skupinama može se smatrati 1 Kor 12, gdje je govor o darovima Duha i uvezanosti u jedno tijelo.

6.2. Javnost djelovanja

Javnost postojanja i rada također je nešto neizostavno. U bilo kojoj zajednici nema razloga za ilegalnost, ali postoji i obveza polaganja redovitih računa o radu i programima. Isto tako postoji odgovornost voditelja.

6.3. Supervizija u zakonitosti djelovanja skupina i pokreta

Nadzor svih skupina i njihova načina rada, kao i nadzor voditelja, provodi se tzv. supervizijom. To je nešto što mi u našu pastoralnu kulturu još i ne pomišljamo uvoditi.

Normalno je da se pojavljuju mehanizmi getoiziranja i samozadovoljstva, o kojima govori Mardešić. Upravo smislen rad u skupinama i zrelo vodstvo te ugrađena kontrola mogu biti od bitne i odlučujuće pomoći i instrumentarij da skupina postigne ciljeve, odnosno da bude formativna.

6.4. Pastoralni referenti (asistenti)

Kad župu želimo prestrukturirati i početi ostvarivati i personalizirano zajedništvo za one koji to žele, nastaje pitanje: Tko će sve to raditi? Župnik kao zaređeni službenik ima svoju ulogu ujedinjavanja i vodstva. Ukoliko se ozbiljno želi (re)strukturirati župu u ovom pravcu, nužno je da jedna veća ili dvije manje župe uzmu stručnu snagu kao što je diplomirani teolog ili teologinja.

Naravno da se mogu formirati i određeni animatori, ali voditelji moraju biti visoko kvalificirane osobe. Znači da bi se za nekoliko nosivih skupina morala osigurati djelomična prisutnost prezbitera, a stalna kvalificirane osobe.²⁴ Naime, čini se da premalo promišljamo o svim procesima koji se događaju u skupini i svim mogućim devijacijama koje se mogu začeti u njima i proširiti i na druge.

²³ Usp. P. F. SCHMID, *Im Anfang ist Gemeinschaft*, 159.

²⁴ Usp. H. STENGER, *Verwirklichung unter den Augen Gottes. Psyche und Gnade*, Salzburg, 1985., 152-157.

6.5. *Pristup postupnosti*

Kad je riječ o pristupu u pitanjima pokreta i skupina, posebno kad je riječ o župi, skloniji sam zdravoj suzdržanosti, promišljenosti i postupnosti. To znači bez žurbe. Valja dobro uvidjeti prioritete i stvarne mogućnosti zajednice i nekih pojedinaca u njoj. Imajući u vidu prije izloženo, čini mi se da bi bilo dovoljno promišljeno i nekako bliže sigurnosti da će nešto biti trajnije, da bi godišnje neka prosječna župa mogla i trebala uspostaviti i formirati intenzivnim praćenjem (koje mora i dalje trajati) jednu do dvije skupine bilo neke zajednice bilo nekog pokreta.

6.6. *Prezbiter i pokreti*

Svaki pokret više ili manje apsolutizira svoju ideju i ima dozu isključivosti, a neki i geta, zatvaranja. Prezbiter, župnik ili vikar ne bi smjeli biti članovi nekog pokreta, jer bi se spomenuto osjećalo u njihovom djelovanju, kao što je to već dokazano u praksi. Oni bi morali poznavati i uvažavati ideju, strukturu, vodstvo, pravilnike ili statut pokreta. To ne bi smjeli dirati kad je riječ o skupini ili filijali nekog pokreta. Idejne stvari treba raspraviti na razini vodstva, i to središnjega.

Pokreti bi, s druge strane, trebali biti osjetljivi za župu. Na vrijeme i otvoreno treba uspostaviti kontakt s vodstvom župe i razgovarati o naglascima djelovanja i ciljevima nekog pokreta. Ta komunikacija mora biti stalna, otvorena i iskrena. Tek će se tada razbiti predrasude s bilo koje strane.

S velikom se dozom opravdanosti od župnika može čuti kako pokreti dolaze i uzimaju one najbolje i »odvode«. Kao da se mnogi od njih ne bore kako doći do onih rubnih, što je problem redovitog pastora.

Istina je također da pokreti određeno vrijeme ipak djeluju formacijski na svoje članove i simpatizere, što župa u ovakvom sustavu uspijeva vrlo djelomično. Za one koji traže više i koji su zahtjevniji kao da nema programa i sugovornika.

7. *Izići iz »crkvenog dvorišta«*

Može se reći da je u tijeku druge polovice 20. stoljeća nastala prava ekspanzija malih zajednica, pokreta, skupina kao opća pojava na globalnoj razini, kako svjetovnoj tako i religioznoj.

Na civilnom području to su pokreti i skupine oko mirotvorstva, ljudskih prava, ekologije, dječjih prava, ženskih prava ... Oni se smještaju između države i gospodarske globalizacije i ugroženog pojedinca i pokušavaju ispravljati neke devijantne procese i pomagati ugroženima.

I svjetovne i religijske udruge i pokreti nalaze se u javnom prostoru civilnog društva. Upravo je civilno društvo prostor samoorganiziranja, ravnopravnosti, kritičnosti i slobode govora i mišljenja. Čini se vrlo zanimljivim mišljenje Željka Mardešića da su, prema njemu, unutarcrkvene zajednice i pokreti pozvani »useliti se i pridružiti golemom mnoštvu svjetovnih udruga iz civilnog društva radi njihova međusobnog potpomaganja i dopunjavanja«²⁵. U tom vidu on nastavlja: »Nema dvojbe da će baš prinos kršćanstva u tom zajedništvu biti odlučujuće važan i od neprocjenjive koristi za sve ljude dobre volje. Kako? Pa tako što kršćanstvo može u oblasti civilnog društva posvjedočiti bjelodanu potrebu moralnih, duhovnih i vjerskih vrijednosti – dobrote, pravednosti, služenja, solidarnosti i zauzimanja za opće dobro – a da ga se istodobno ne shvati kao politički govor moćnih ili nepreboljenu nostalgiju za ideološkim prednostima iz prošlosti. Štoviše, kršćanstvo je na taj način stavljeno u priliku svratiti pozornost na masovna iskustva društvene patnje, globalne bijede, stanja krajnje poniženosti i očaja u bespravnim slojevima bogatog i siromašnoga svijeta današnjice. Vjernici mogu, dakle, postati glas onih koji su taj glas izgubili ili ga pak uopće nisu nikada ni imali.«²⁶

Zaključak

Namjerno sam uz crkvene pokrete, što je u naslovu ovoga rada, spominjao zajednice i skupine u župama, od kojih su neke i međužupne, jer su oni u stvarnosti isprepleteni, a poneki stvaraju i konfuziju, kao što su određene molitvene skupine povezane s nekim svetištem ili kružoci nekog blaženika ili sveca, koji se okupljaju na neki datum u mjesecu ... Dobro bi bilo kad bi voditelji tih skupina i voditelji župa dijalogom doista uspostavili povjerenje i prihvatili pravila međusobnog ponašanja. Nužni su programi formacije i duhovne asistencije svim pokretima i skupinama. Mislim da je to župa dužna nuditi i strpljivo pomagati na putu sazrijevanja. U tom vidu ne treba odmah očekivati veliku apostolsku zauzetost pojedinih simpatizera u bilo kojim zajednicama. S druge strane, programi formacije moraju dovesti do zauzetosti kako u crkvenom tako i društvenom području. Redosljed nam, čini se, daje apostolska pobudnica o laicima: »Zasigurno je da postoji potreba prepravljavanja kršćanskog tkiva ljudskog društva. No uvjet da do toga dođe je *prepravljavanje kršćanskog tkiva samih crkvenih zajednica* koje u tim zemljama i u tim narodima žive.«²⁷

²⁵ Ž. MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, 681-682.

²⁶ *Isto*, 682.

²⁷ CL 34.

Summary

CHURCH PASTORALE IN WAKE OF THE REALITY OF MOVEMENTS

This article deals with the notion of Church activity as the work of all members of the Church; of the state of the faithful and communities of the faithful that feel the need to grow and mature in faith; to build the togetherness and become involved in co-responsibility and about planning and programming Church activities. Sound selection and priorities require a proper description of the situation of the Church and faithful in Croatia, give an evaluation of faith considering this data and to embark on long term planning. The situation in our Church communities in fact give way for the need for Church movements, communities and groups and this is in fact necessary for a more personalised togetherness and religious formation that the average parish it seems, is not offering quite enough. In that regard, it is necessary to restructure the parish and allow movements and communities to live and work by establishing a dialogue and assisting the heads of parishes, that is, dioceses. It is worth mentioning that movements and communities do not need to see their activities as confined to the boundaries of the Church but should be involved in society too.

Key words: *Church pastorage, pastoral situation, original togetherness, personalised togetherness, parish priest and parish vicar, movements, Diocesan Office for Movements.*